

Kultura odijevanja kod Amiša

Žilić, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:257521>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ ODJEVNE TEHNOLOGIJE

ZAVRŠNI RAD

KULTURA ODIJEVANJA KOD AMIŠA

Mentor: Doc.dr.sc. Katarina Nina Simončić

Student: Marina Žilić

Matični broj indeksa: 6907

Zagreb, rujan, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ ODJEVNE TEHNOLOGIJE

ZAVRŠNI RAD

AMISH KULTURE OF CLOTHING

Mentor: Doc.dr.sc. Katarina Nina Simončić

Student: Marina Žilić

Matični broj indeksa: 6907

Zagreb, rujan, 2018.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Modul: Modni dizajn

Broj stranica: 32

Broj slika: 21

Broj literaturnih izvora: 17

Članovi povjerenstva:

1. Red. prof. dr. sc. Žarko Paić, predsjednik
2. Izv. prof. dr.sc. Martinia Ira Glogar, član
3. Doc. dr. sc. Katarina Nina Simončić, član
4. Doc. dr. sc. Irena Šabarić, zamjenik člana

Datum predaje:

SAŽETAK

Amiši su pripadnici jedne od vjerskih zajednica u SAD-u, poznati kao stari red menonitske crkve. Njihova vjerovanja se temelje na Bibliji. Svoju crkvu su osnovali 1693. godine u Europi. Do sedamnaestog stoljeća živjeli su u zajednicama u Švicarskoj, Francuskoj, Nizozemskoj i Njemačkoj. Trenutno se najveće populacije nalaze u državi Ohio, Pennsylvaniji i Indiani u SAD-u s još zajednicama u dvadeset i sedam drugih država i Ontariu (Kanada). Svrha ovoga rada jest dublje upoznavanje Amiša. Struktura rada pokriva njihova vjerovanja, način života te analizira stil njihove odjeće.

Ključne riječi: Amiši, vjerovanja, način život, odjeća

ABSTRACT

Amish are members of one of the religious communities in the United States of America, also known as an old Mennonite church. Their beliefs are based on the Bible. The church was established in 1693 in Europe. In the seventeen century they lived in the communities all over Switzerland, France, Germany, and the Netherlands. The majority of believers can be found in the state areas of Ohio, Pennsylvania and Indiana in the USA. Apart from that they can also be located in twenty-seven other states, and Ontario (Canada). The purpose of this work is to gain deeper knowledge of Amish. The structure of this paper covers areas of their religious system, lifestyle, and analyzes their wardrobe.

Key words: Amish, beliefs, lifestyle, wardrobe

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJEST AMIŠA	3
2.1. Anabaptističko vjerovanje i odvajanje Amiša od menonita	3-6
3. BIBLIJA – TEMELJ VJERE I NAČINA ŽIVOTA	7-8
3.1. Ordnung – knjiga pravila unutar amiške zajednice	8-9
3.2. Odgoj	9-10
3.3. Brak i obitelj	10-11
3.4. <i>Rumspringa</i>	11
3.5. Tehnologija i posao	11
3.6. Bolesti	12
4. KULTURA ODIJEVANJA KOD AMIŠA	13-14
4.1. Ženska odjeća	14-16
4.2. Muška odjeća	17-18
4.3. Dječja odjeća	18-19
4.4. Odjeća za vjenčanja	19-20
4.5. Dodatak – Quilts (popluni)	21-22
5. GDJE SE AMIŠI NALAZE DANAS?	23
6. INTERVJU	24-25
7. DODATAK	26
8. ZAKLJUČAK	27-28
LITERATURA	29-30
POPIS ILUSTRACIJA	31-32

1. UVOD

Amiši, kao odvojena društvena zajednica, stoljećima pobuđuju znatiželju, kako ih oni zovu stranaca (engl. Englishers). U 17. stoljeću baš se i nisu toliko razlikovali od svojih suvremenika, dok u 21. st. s razvitkom tehnologije ta razlika postaje drastično očita. I dok se neki čude načinu na koji oni žive, mnogo ih je zapravo oduševljeno njihovim stilom života. Stilom koji obitelj i skladne odnose stavlja u prvi plan. Stilom koji je u skladu s prirodom i jednostavnošću kršćanske vjere. Ta jednostavnost kršćanske vjere osobito se očituje u njihovom stilu odijevanja koji je prije svega skroman i praktičan.

Glavna tema ovoga rada jest istražiti i opisati kulturu odijevanja kod Amiša. Amiši su pripadnici konzervativne kršćanske grupe u Sjevernoj Americi poznate kao Stari red amiške menonitske crkve. Pojavili su se u periodu između 1693. - 1697. kao sljedbenici menonitskog starješine Jakoba Ammanna. Ovo će istraživanje obuhvatiti njihovu povijest od njihovog osnivanja do današnjih dana, odnosno do 21-og stoljeća.¹

Prvenstveni cilj ovog rada jest prikazati njihov stil odijevanja koji se u mnogočemu razlikuje od odijevanja suvremenih ljudi 21-og stoljeća. Da bi rad to vjerodostojno prikazao proučena je amiška povijest, kultura, religija, društveni život i sve ono što čini sastavni dio njihove zajednice. Amiši su se odvojili od svijeta i odbacuju tehnologiju. Razlog takvog načina života povezan je s prakticiranjem vjere, koja je i glavni pokretač svih njihovih aktivnosti, i ukorijenjen je od samog osnutka njihove zajednice. Postoji puno različitih amiških zajednica koje se međusobno razlikuju, ovisno o pravilima i zakonima unutar svake od tih zajednica. Ovaj se rad neće baviti samo jednom zasebnom skupinom nego će se usmjeriti na Amiše općenito kao na širu populaciju.

Rad je podijeljen na osam dijelova. U uvodnom dijelu opisuje se tema rada, navode se načini prikupljanja podataka i način na koji je rad strukturiran. Drugi dio rada bavit će se poviješću Amiša, njihovim korijenima, vođama i začetnicima njihove zajednice. Spomenut će se i njihova prva vjerovanja te kako i zašto su se odvojili od ostalih. Treći dio rada se nadovezuje na drugi jer govori o ispovijedanju vjere i o Svetome Pismu na kojem se i temelji njihova vjera. Bit će navedeno i par citata iz Biblije (Svetoga Pisma) gdje se može vidjeti uporište

¹ Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Amiši>, od 04.09.2018.

njihovog razmišljanja i načina života (o kojem će isto biti riječi na kraju drugog dijela). Isto tako, bit će spomenuta i knjiga *Ordnung* koja sadrži pravila i koja se razlikuje od zajednice do zajednice.

U četvrtome dijelu rada prikazat će se njihov način odijevanja; muški, ženski, dječji, odjeća za vjenčanja te jedan dodatak – popluni koje oni sami izrađuju. U petome dijelu bit će spomenuto gdje se Amiši nalaze danas i koliko ih ima otprilike u svijetu. Šesti dio sadrži intervju s nekoliko ispitanika na temelju njihovog znanja o Amišima, njihovom životu i stilu odijevanja. Cilj je saznati koliko ljudi u našem podneblju znaju o njima.

Sedmi dio, kao dodatak radu, sadrži komentar jedne duhovne spisateljice, kršćanke Ellen White, koja se, iako nije bila članica amiške crkve, u svojim knjigama dotiče teme odijevanja, odnosno kako bi se trebali odijevati kršćani, a posebno žene koje ispovijedaju vjeru. Dok će zaključak sadržavati sažetak svakog poglavlja.

Najveći izvor podataka za završni rad prikupljen je s interneta, a uključuje razne članke i istraživačke radove, ali isto tako upotrijebljeni su i podatci iz nekoliko knjiga, posebno iz Biblije koja govori o vjeri, *Narodi svijeta* koja govori o religijama svijeta od autora M. Ferrera, te *Povijest i teologija anabaptizma* od autora C. A., Snydera, teološka knjiga koja pojašnjava razna vjerovanja. Radi dublje spoznaje o Amišima, korišteni su i različiti dokumentarni filmovi s različitih internet izvora koji nisu spomenuti u radu, ali su navedeni pod literaturom. Detaljan popis sveukupne literature navodi se na samome kraju rada.

2. POVIJEST AMIŠA

Slika 1. Amiška djeca

Amiši su pripadnici jedne od vjerskih zajednica u SAD-u, poznati kao stari red menonitske crkve. Preuzeli su anabaptističko vjerovanje menonita i osnovali svoju crkvu 1693. godine u Europi. Osnivač Amiša bio je švicarski pastor Jacob Amman. Do sedamnaestog stoljeća živjeli su u zajednicama u Švicarskoj, Francuskoj, Nizozemskoj i Njemačkoj.²

2.1. Anabaptističko vjerovanje i odvajanje Amiša od menonita

Anabaptisti su grupa reformatora koja odbacuje katoličku praksu krštenja djece kao novorođenčadi. Zapravo sam naziv *anabaptist* znači *ponovno kršten*. Svoje uporište nalaze u Bibliji gdje je naveden primjer samog Isusa Krista koji je kršten u svojoj zreloj dobi od trideset godina. Smatraju kako se krštenje treba dogoditi kada osoba doživi obraćenje, odnosno dobije nov pogled na život i svoje spasenje, predajom svog života Isusu, svome Spasitelju, koji je svojom smrću otkupio ljude. Takvo krštenje označava čin predavanja Bogu i javnu izjavu pojedinca pred “cijelim svijetom i Nebom“, da “stari čovjek više ne postoji“ te da je sada nova osoba u Isusu Kristu. Elementi nužni za krštenje su osobna vjera u Isusa Krista i razumijevanje Božje riječi. Takvu spoznaju ne može imati dijete koje se tek rodilo i

² Izvor: Ferrera, M.: *Narodi svijeta*, Stanek, Varaždin, 2003, str. 250

zato je bilo nužno nanovo se krstiti. To je jedan od glavnih razloga zašto se anabaptisti odvajaju od šire zajednice i osnivaju svoju vlastitu.³

Slika 2. Krštenje odrasle osobe koja prihvaća Isusa Krista kao svog Spasitelja, protestantsko krštenje

Godine 1536. anabaptističkom pokretu priključuje se mladi svećenik, Nizozemac Menno Simons. Njegove tvrdnje i spisi su utjecali na mnoge anabaptističke skupine koje su se, pod njegovim vodstvom, kasnije ujedinile u jednu pod nazivom menoniti. Jedna skupina, pod vodstvom Ammana Jacobsa (kasniji osnivač Amiša), bila je uvjerena da vjernik ne smije imati nikakav kontakt s osobom iz zajednice koja se ne želi pokajati za svoje grijeh. Na početku se takvo krštenje pravila rješavalo za zajedničkim stolom, ali Amman Jacobs i njegovi sljedbenici su zahtijevali da se takve osobe potpuno izopće iz zajednice. “Grešnik“ bi primao savjete, ukore, ohrabrenja i opomene od strane zajednice za kakvo nedjelo koje je počinio, a da se kosi s njihovim pravilima na način kako oni interpretiraju Bibliju, te ako bi “grešnik“ i dalje nastavljao po svome, Jacom Amman bi zahtijevao da se takva osoba izbaci iz skupine. No ostali pripadnici skupine se nisu slagali s takvim načinom rada te su se Jacob Amman i njegovi sljedbenici ubrzo odvojili i osnovali svoju vlastitu crkvu – amišku.⁴

³ Izvor: Milić, J.: Krste li protestanti djecu?; <https://ipaprkc.org/2016/12/20/krste-li-protestanti-djecu/>, od 05.09.2018.

⁴ Izvor: Roginek, I.: Upoznajte Amiše; <http://planb.hr/upoznajte-amise/>, od 04.09.2017.

Anabaptističke skupine, menoniti i Amiši, bili su teško progonjeni zbog svojih uvjerenja, te su bili prisiljeni pobjeći u švicarske planine i južnu Njemačku napuštajući svoje posjede u Alsacu i Lorraineu (carsko područje Elzas-Lotaringija – teritorij stvoren unutar Njemačkog Carstva)⁵. Pripadnici drugih vjerskih crkava, katolici i protestanti, su ih smatrali hereticima (osoba koja prakticira herezu ili se protivi dogmi. Hereza u prenesenom značenju označava svojstvo osobe ili mišljenja koji su u suprotnosti od ustaljenog i većinskog mišljenja sredine).⁶ Amiši su na svojim posjedima imali svoja bogoslužja, služili su zajednici te su živjeli izvan doticaja svjetske vreve.

Kasnije su Amiši emigrirali u SAD na poziv Williama Penna, engleskog filozofa i poduzetnika, osnivača američke države Pennsylvanije. U novoosnovanoj provinciji Penn je ustanovio demokraciju i vjersku slobodu. On je vjerovao u jednakost i slobodu vjeroispovijesti te je dobio veliko područje zemlje u “Novom svijetu“ na poklonu od kralja Charlesa II. Odlučio je pozvati Amiše i menonite da se nasele u predjelu Penns Woodssu u okrugu Lancaster. Prvi val migracija dogodio se između 1727. i 1790.⁷

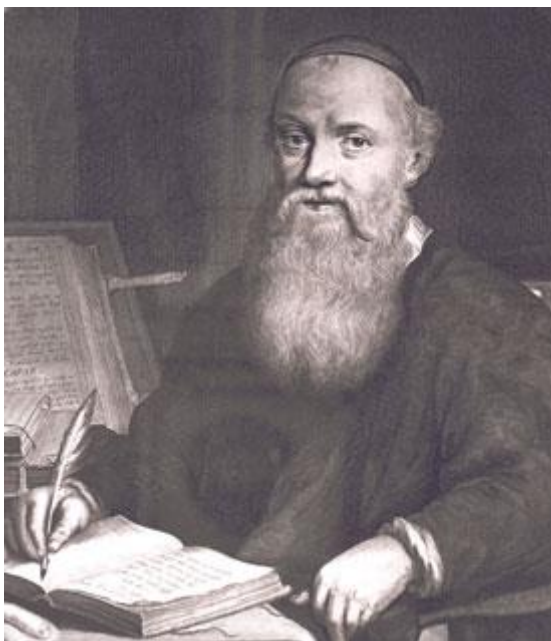

Slika 3. Jacob Amman – osnivač Amiša, švicarski pastor

⁵ Izvor: <https://sh.wikipedia.org/wiki/Alsace-Lorraine>, od 05.09.2018.

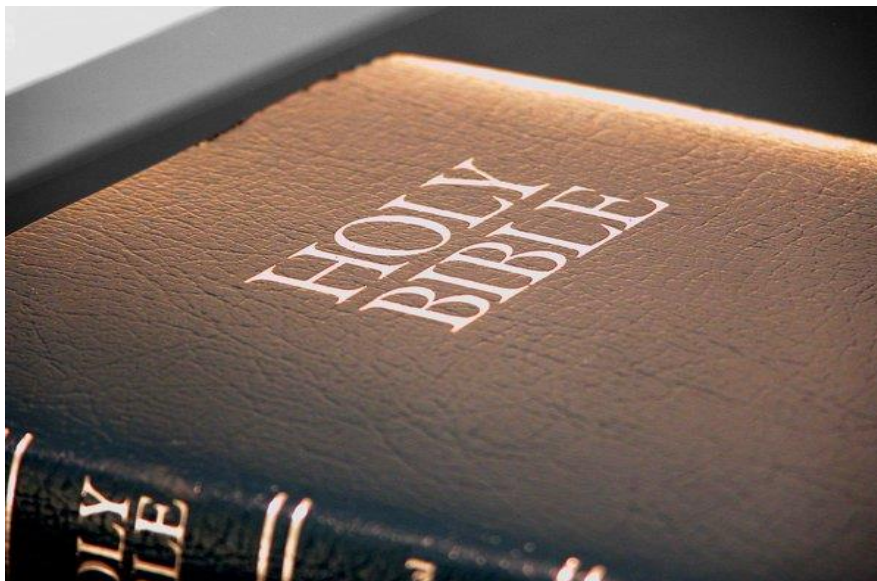
⁶ Izvor: <https://bs.wikipedia.org/wiki/Hereza>, od 05.09.2018.

⁷ Isto.

Slika 4. Menno Simons (bivši katolički svećenik, kasnije utjecajan anabaptistički vjerski vođa)

3. BIBLIJA – TEMELJ VJERE I NAČINA ŽIVOTA

Slika 5. Biblija ili Sveto pismo

Svaka kršćanska skupina ili denominacija interpretira Bibliju na svoj način pa tako i Amiši. Unutar Svetoga pisma, Bog je poručio svome narodu preko apostola i proroka način na koji se čovjek može spasiti u ovome svijetu. Razlog zašto su Amiši toliko odijeljeni od svijeta leži u jednoj velikoj poruci upućenoj preko Biblije, a to jest da se Božji čovjek ne prilagođava svijetu, niti njegovim mjerilima. Na temelju toga navedeno je par citata iz Biblije koje Amiši koriste za podupiranje načela odvojenosti:

1. “Nemojte ljubiti svijeta ni onoga što je u svijetu! Ako tko ljubi svijet, u njemu nema ljubavi Očeve, jer ništa od onoga što je u svijetu – požuda tijela, požuda očiju, oholost zbog imetka – ne dolazi od Oca, nego dolazi od svijeta. A svijet sa svojom požudom prolazi; a tko vrši volju Božju, ostaje zauvijek.”⁸
2. “Da, некоć ste bili tama, ali ste sada svjetlost u Gospodinu. Živite kao djeca svjetla; plod se svjetla, naime, sastoji u svakoj vrsti dobrote, pravednosti i istine! Odlučujte se za ono što je Gospodinu milo!”⁹

⁸ 1. Ivanova 2,15-17; Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

⁹ Efežanima 5,8-10; Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

3. “Nemojte se prilagođavati ovom svijetu! Naprotiv, preobličavajte se obnovom svoga uma da možete uočavati što je volja Božja: što je dobro, ugodno i savršeno!”¹⁰

Na temelju ovih par citata može se prepoznati njihova čežnja da se udalje od svijeta i da žive u miru s Bogom. Zbog puno biblijskih citata Amiši žive drugačije od ostatka kršćanskog svijeta. Postoji mnogo naroda i plemena koji su drugačiji i kojima je Biblija također temelj, ali se ne izoliraju od civilizacije. Amiši su narod koji podvlače crtu između sebe i drugih crkava, ljudi i općenito svijeta. “Vrlo ozbiljno shvaćaju biblijske zapovijedi kako bi se odvojili od svjetovnih stvari; vjeruju da ih one mogu samo udaljiti od Boga te olakšati pristup utjecajima koji mogu biti pogubni za njihovu zajednicu i način života“, pojašnjava amišku životnu filozofiju T. J. Radcay iz Mennonite Information Centra u Lancasteru.¹¹

3.1. *Ordnung*

Ordnung na njemačkome znači red ili disciplina.¹² To je knjiga kojom se Amiši služe i u njoj su zapisana različita pravila koja im pomažu da održe zajednicu na okupu. Knjiga sadrži skup pravila koja sačinjavaju temelje amiške zajednice. Pravila su različita od zajednice do zajednice jer svaka piše pravila onako kako misle da je najbolje za njih. Ta pravila se u suštini temelje na Bibliji, ali ih ne nalazimo točno tako citirane u njoj. Možemo to usporediti s tehnologijom. Nigdje u Bibliji nije napisano da je struja, odnosno svako ljudsko otkriće koje olakšava svakodnevicu, zabranjeno za upotrebu, ali iz određenih ulomaka iz Biblije shvaćeno je da bi svako prilagođavanje svijetu moglo naštetiti pojedincu, odnosno amiškoj vjerskoj zajednici. Ako Amiši smatraju da postoji nešto što bi ih moglo odvojiti od Boga ili unijeti razdor između njih samih oni uvode pravilo da se takvo što ne koristi, ne gleda i ne dira.¹³

Ordnung zabranjuje određena ponašanja, zbivanja i tehnologiju. To uključuje:

- javnu struju
- sudnice

¹⁰ Rimljanima 12,2; Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

¹¹ Roginek, I.: *Upoznajte amiše*; <http://planb.hr/upoznajte-amise/>, od 04.09.2017.

¹² Izvor: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ordnung>, od 05.09.2018.

¹³ Izvor: *Amish America*: <http://amishamerica.com/what-is-the-amish-ordnung/>, od 5.09.2017.

- posjedovanje automobila, televizora
- politiku
- razvod

Ordnung često razlikuje vlasništvo i upotrebu. Amiši ne koriste tehnologiju, ali se mogu poslužiti njome po potrebi bez da je posjeduju ili da je imaju kod kuće. Automobile ne smiju imati, ali ako bi im zatrebalo za neku veću udaljenost mogu iznajmiti prijevoz. Za kraće relacije koriste kočije koje su u njihovom vlasništvu. Donald Kraybill, čovjek koji je dvadeset godina istraživao Amiše i napisao osam knjiga o njima (ili sudjelovao kao suradnik na neki način), objašnjava kako se određena vrsta tehnologije ili aktivnosti potpuno zabranjuju, poput kockanja ili gledanja televizije.

Pravila koja su zapisana u *Ornungu* se odnose na opipljive stvari ili određene situacije. Dok moralna načela, odnosno djela poput varanja, laganja i tomu slična, nisu zapisana jer se podrazumijeva da vjernik takvo što neće napraviti. To su određena pravila koja se moraju poštivati, ali postoji i ono što *Ordnung* ne zabranjuje, ali se traži od pojedinca da ih poštuje, poput:

- stila odjeće
- frizure
- brak samo između krštenih osoba

Pravila se razlikuju od zajednice do zajednice, kao i stil odjeće jedne amiške skupine od druge. *Ordnung* ima svoju dugogodišnju povijest; neke zabrane su davno nastale, ali s vremena na vrijeme dolazi do manjih promjena pa se mogu uvesti i poneke stvari koje prije nisu dolazile u obzir. Crkveno vodstvo se u svemu dogovara i ništa se ne poduzima bez ozbiljnog razmatranja i pregovaranja.¹⁴

3.2. Odgoj

Pošto su Amiši zasebna zajednica, isto tako i obrazovanje svoje djece vrše samostalno i sukladno svojim pravilima. Učiteljica koja odgaja djecu nije obrazovana po svjetskim standardima, nego je član njihove zajednice te je ujedno dobila obrazovanje kakvo i sama prenosi dalje, odnosno ono što je naučila od svoje starije kolegice, koja je ujedno bila i

¹⁴ Isto.

vjernica. Amiši u današnje doba mogu bez velikih poteškoća prakticirati takav način obrazovanja, ali to nije oduvijek bilo tako. Zakoni u Americi zahtijevali su da svako dijete pohađa obvezni javni školski sustav, no protiveći se tomu Amiši su često imali problema sa zakonom i zbog toga su bili zatvarani. Godine 1972. Vrhovni sud konačno je presudio u njihovu korist i dopustio im samostalno kućno obrazovanje.

Djeca u školi uče osnovne stvari koje su potrebne za život: čitanje, pisanje, jezik i algebru (što znači “spajanje (polomljenih) kostiju“ – označava niz različitih, no međusobno povezanih, pojmova u matematici).¹⁵ Koriste knjige koje su sami tiskali, kao i časopise za poljoprivredu poput *Almanaca* (koji sadrži informacije kao što su vremenska prognoza, datumi sadnje poljoprivrednika, tablice plime i druge tablične podatke koji se često organiziraju prema kalendaru za specifičnu skupinu čitatelja, npr. poljoprivrednika, pomoraca, astronoma i drugih.)¹⁶ Djeca pohađaju samo 8 razreda, nakon toga napuštaju školu i rade sa svojim roditeljima. Amišku djecu se od malih nogu uči poštivati starije osobe, da budu ljubazni te da rade zajedno sa svojim obiteljima. Ženska djeca se uče kućanskim poslovima kako bi jednom i same mogle uspješno voditi svoje obitelji. Ona uče kuhati, šivati te se brinu za mlađu braću. Jednoga dana kada njihovi roditelji ostare, ženska djeca preuzimaju brigu za njih tako da sve ostaje u obitelji. Muška djeca isto tako poslužuju roditelje u kući, ali ih se isto tako priprema za “muške poslove“, kao npr. vođenje farme. Jednom kada amiška djeca izađu iz škole oni su stekli dovoljno obrazovanja i znanja da bi se ubrzo mogli samostalno brinuti za svoju buduću obitelj. Jedna od najvažnijih stvari u njihovome životu jest odluka o bračnom partneru i obiteljskom životu.

3.3. Brak i obitelj

Pitanje odabira bračnog partnera je vrlo ozbiljna stvar zato što se dvoje ljudi ujedinjuju u jedno da bi mogli služiti obitelji, zajednici i Bogu, a isto tako ta odluka utječe na vječni život – hoće li jedan drugoga udaljiti ili približiti Bogu. Krštenje prethodi obredu vjenčanja. Tom odlukom osoba postaje javno članom te zajednice te je kao takva sposobna i brinuti za druge. Amiši relativno mladi stupaju u brak i zasnivaju obitelji. Žena rađa djecu već sa šesnaest, sedamnaest godina i svaka ima u prosjeku osmero djece te teže tomu da ih imaju i više. Brakovi unutar zajednice i očinske linije nasljeđivanja učvršćuju društvenu strukturu

¹⁵ Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Algebra>; od 06.09.2018.

¹⁶ Izvor: <https://en.wikipedia.org/wiki/Almanac>; od 06.09.2018.

zajednice. Obred vjenčanja i svadbe je skroman, ali o tome više u poglavlju pod nazivom *Odjeća za vjenčanje*.

3.4. Rumspringa

Kad Amiš uđe u adolescentske godine, između četrnaest i šesnaest godina, ima pravo biti godinu dana izvan zajednice – u svijetu. To se razdoblje zove *Rumspringa*, a nazvana je još i *Rumschpringe* ili *Rumshpringa* i označava obred prijelaza tijekom adolescencije (na engleskome preveden kao "skakanje/skakanje"), koji se koristi u nekim amiškim i menonitskim zajednicama.¹⁷ Pošto mladi Amiš još nije pristupio krštenju, nitko mu nema pravo nametati pravila koja vladaju unutar zajednice jer nije njihov punopravni član. U tom razdoblju oni imaju pravo raditi ili koristiti stvari koje inače ne dolaze u obzir unutar same zajednice. Na primjer: koristiti tehnologiju, kupovati aute, ići po kafićima ili noćnim klubovima, živjeti sami u stanu i raditi, nositi odjeću koja nije u skladu s amiškim pravilima odijevanja i tako dalje. To razdoblje može trajati godinu dana, manje ili duže, ovisno o samom pojedincu i iz koje je zajednice jer svaka zajednica ima i pravila po pitanju toga. Poneki Amiši s vremena na vrijeme imaju nadzor roditelja, dok druge skupine mogu biti potpuno izvan dosega njihove skrbi. Kada se osoba odluči krstiti ona napušta taj dio svoga života, napušta *Rumspringu*, postaje punopravni član zajednice i ne vraća se u svijet. Većina Amiša odluče se vratiti svojim kućama i nastaviti živjeti načinom života na koji su se naviknuli. Možda deset posto njih se više ne želi vratiti u zajednicu te krenu u svijet svojim putem.

3.5. Tehnologija i posao

Iako u suštini Amiši ne koriste tehnologiju opet postoje kućanski aparati poput hladnjaka ili perilice za rublje. Možda ne koriste struju, ali imaju svoj vlastiti izvor energije kao plinske generatore, vjetrenjače ili solarne kolektore. Što se od toga može koristiti i u kojoj mjeri, zavisi od zajednice do zajednice. Polja se obrađuju s konjima, a rijetki koriste traktore. Bave se poljoprivredom, mljekarstvom ponajviše, ali i proizvodnjom, stolarstvom. Žene također šivaju i pletu. Mnogi od njih znaju raditi u obližnjim tvornicama ili obrtima gdje mogu dodatno zaraditi proizvodnjom ili razmjenom dobara.

¹⁷ Izvor: <https://en.wikipedia.org/wiki/Rumspringa>, od 06.09.2018.

3.6. Bolesti

S obzirom da se Amiši bave poljoprivredom oni se hrane najboljim proizvodima iz svojih vlastitih vrtova. Žive u mirnim okruženjima s mnogo prirode i s toga Amiši u malim postotcima obolijevaju od raka, autizma, astme ili sličnih bolesti. Ali je zato veliki postotak genetskih oboljenja jer se Amiši, kao zatvorena skupina, žene međusobno. Endogamija, kao rezultat genetske izolacije amiške zajednice, uzrokovala je mnoge nasljedne bolesti i fizičke anomalije kao što su distrofija mišića (mišićna slabost), hemofilija (sklonost krvarenju) i patuljasti rast.¹⁸

¹⁸ Roginek, I.: *Upoznajte amiše*; <http://planb.hr/upoznajte-amise/>, od 04.09.2017.

3. KULTURA ODIJEVANJA KOD AMIŠA

Slika 6. Amiška obitelj sa svojim jedinstvenim stilom odijevanja

S obzirom da je Biblija knjiga koja dotiče svaki aspekt njihovog života, u njoj su isto tako zapisani i dijelovi o tome kako bi žena trebala izgledati. Navest ćemo sljedeća tri citata koja opisuju poželjan vanjski izgled:

1.“Vaš nakit neka ne bude vanjski – umjetno spletena kosa, stavljanje zlatnog nakita, oblačenja raskošnih haljina – nego skrivenost – srce obučeno u neraspadljiv nakit, krotak i miran duh – ono što je dragocjeno pred Bogom.”¹⁹

2.“Isto tako hoću da se žene pristojno oblače, da se kite stidom i čednošću, ne pletenicama, ni zlatom ni biserima ili skupocjenim haljinama, već djelima ljubavi, kako i dolikuje ženama koje ispovijedaju vjeru.”²⁰

3.“Lažna je ljupkost, tašta je ljepota; žena sa strahom Gospodnjim zaslužuje hvalu.”²¹

Kroz Sveto pismo Bog uči jednostavnosti i skromnosti. Kroz cijelu Bibliju provlači se misao da je Bogu miliji čovjekov karakter nego li izgled. Amiši su to shvatili kao poziv koji svjedoči u prilog njihovoj vjeri i načinu života. Osim što su poznati po odvojenosti i nekorištenju

¹⁹ 1. Petrova 3,3.4; Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

²⁰ 1.Timoteju 2,9.10; Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

²¹ Izreke 31,30; Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

tehnologije, poznati su i po tome što već četiri stoljeća nose modne stilove iz vremena kada je počela njihova migracija (17. stoljeće).

4.1. Ženska odjeća

Žena kao “kraljica“ kuće koja vodi domaćinstvo i brine se za svoju djecu i muža mora biti prikladno odjevena kako bi sve uspjela obaviti usprkos haljini koju nosi. Materijali koji se koriste za izradu njihovih haljina su obične, izdržljive tkanine, nikada jarkih boja. Najčešće su u pitanju boje poput sive, plave, zelene, smeđe, crne ili ljubičaste. Postoje skupine Amiša koje dopuštaju slikanje i snimanje pa odatle imamo i pristup slikama, dok ima i onih koji ni pod koju cijenu ne dopuštaju slikanje ili snimanje jer bi to značilo da osoba teži taštini te stavlja sebe u fokus što potiskuje čednost i skromnost.

Slika 7. Amiške ženske haljine

Slika pod rednim brojem 7 prikazuje jednobojne haljine, bez gumbića ili bilo kakvih ukrasa. Samo mali dio Amiša stavljaju na sebe gumbiće. Ostali vjeruju da je to nedozvoljeno ukrašavanje ili kič. Materijali se spajaju s posebnim iglama. Duljina haljine gotovo da prekriva cijelo tijelo, spušta se skoro do gležnja, otprilike 10 cm iznad njega. Nikada ne nose kratke rukave, najkraći su duljine par centimetara ispod lakta.

Najčešće koriste jednobojne haljine, ali ima i zajednica koje nose nježne uzorke na sebi poput cvjetića. Primjer možemo naći u menonita (slika broj 8). Obuća je također jednostavna, crne boje i pokriva cijelo stopalo do samoga gležnja.

Slika 8. Haljine s nježnim uzorcima cvijeća, menoniti

Preko haljina žene imaju pregače. Nose ih uvijek, osim kada idu na bogoslužja. Mogu biti u bijeloj ili crnoj boji (slika 9).

Slika 9. Mladić s djevojkama u bijelim pregačama

Postoji i takozvana amiška molitvena kapica. Žene sakupljaju svu kosu u njoj, u pletenicu ili neku vrstu punde, te je ne puštaju nikada izvan kapice. One se ne šišaju, raspuštaju kosu samo kada idu na spavanje. Kapice su pričvršćene iglicama ili zalijepljenje.

Slika 10. a) Amiška bijela kapa

Slika 10. b) Amiška ženska kapa

Slika 10. c) Amiška ženska crna kapa

4.2. Muška odjeća

Muškarci u pravilu uvijek nose odijela i kapute bez ovratnika i džepova. Hlače su klasične, crne bez nabora, nose manšete i koriste naramenice. Remen je zabranjen, kao i vesta, kravate i rukavice. Muške majice se pričvršćuju s tradicionalnim gumbima, dok odijela i prsluci ne smiju imati gumbe ili zatvarače po sebi. Guma se koristi pri zatvaranju hlača. Mlađi Amiši su obrijani prije braka, dok oženjeni puštaju bradu. Brkovi su zabranjeni zbog povezanosti s vojskom. Nose praktične šešire od slame sa širokim obodom koji štiti lice od sunca tokom ljetnih vrućina. Međutim, stil odijevanja dopušta lagane razlike u stilovima šešira među različitim zajednicama. Obuća im je uvijek crna.

Slika 11. Amiški muški šeširi

Slika 12. a) Amiška muška odjeća

Slika 12. b) Amiška muška odjeća

4.3. Amiška djeca

Između odraslih osoba i djece nema apsolutno nikakve razlike u odijevanju. Kako se odijevaju odrasli, tako se odijevaju i djeca. Amiši žele da se i na njihovoj djeci vidi njihova povezanost s vjerom i tradicijom, te tako ih već od malih nogu uče poštovati taj stil odijevanja.

Slika 13. a) Amiška djeca

Slika 13. b) Amiška djeca

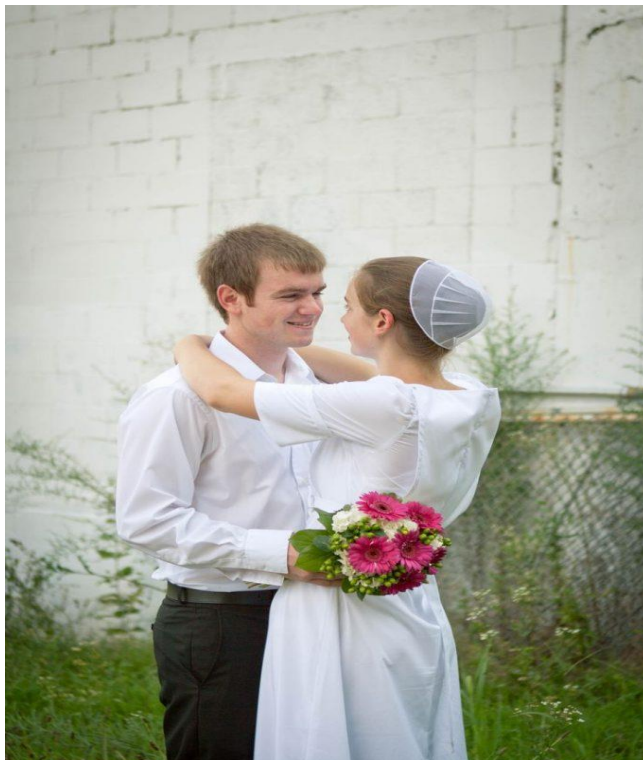

Slika 13. c) Amiška djeca

4.4. Odjeća za vjenčanja

Vjenčanja se najčešće organiziraju kada završe svi poslovi na polju. Tada nema mnogo obaveza i može se početi s organizacijom svadbe koja se počinje pripremati mjesec dana prije samog obreda. Relativno se sve drži u tajnosti te je i sama ceremonija takva – skromna, obilježena bogoslužjem, zavjetom mladenaca i molitvom na kraju. Vjenčano prstenje i veo se ne koriste, a mlada sama šije vjenčanicu. Izabire dvije žene koje će joj biti vjenčane kume i

koje će također same sebi sašiti haljinu od istog materijala kao i mlada. Haljina koju je mlada koristila bit će upotrijebljena i za dan njenog pokopa. Mladoženja je odjeven u bijelu košulju, crno odijelo, crni šešir, baš kao i njegova dva kuma.²²

Slika 14. Amiška odjeća za vjenčanje

²²Cindy Woodsmall:What Does an Amish Bride Wear on Her Wedding Day?;
<http://www.cindywoodsmall.com/2012/09/18/amish-wedding-day/>; od 7.09.2018.

4.5. Dodatak – Quilts (popluni)

Slika 15. a) Amiški ručno rađeni poplun

Slika 15. b) Prodaja popluna

Slika 15. c) Amiški poplun

Quilts su ručno izrađeni popluni koje amiške žene same izrađuju. Iako ukrasi ili ornamenta nisu dopušteni na njihovoj odjeći, ukrasi na poplunu su dopušteni jer ne služe za ukrašavanje tijela, nego imaju svoju uporabnu vrijednost u nečemu. Žene ih proizvode te ih prodaju ljudima izvan svoje zajednice. To su jako kvalitetni ručni radovi te na takav način žena osim što je domaćica ima priliku i pridonijeti određenim iznosom novca u obitelj.²³

²³Amish Country Quilts: <https://www.amishcountrylanes.com/>, od 09.09.2018.

5. GDJE SE AMIŠI NALAZE DANAS?

Donald B. Kraybill, Karen M. Johson – Weiner i Steven M. Nolt proveli su dvadeset i pet godina istražujući amišku povijest, kulturu i religiju. U njihovoj knjizi *The Amish*, autori su iznijeli podatak o tome koliko ih ima otprilike u 21.stoljećui gdje su najviše nastanjeni. U Sjevernoj Americi su nastali iz male zajednice od oko 6 tisuća ljudi početkom 1900. – ih do otprilike više od 275.000 danas. Najveće populacije nalaze se u državi Ohio, Pennsylvaniji i Indiani s dodatnim zajednicama u dvadeset i sedam drugih država i Ontariu, zaključuju autori. Još nadodaju da Amiši ne evangeliziraju, ali činjenice govore da im populacija raste. Razvili su kreativne načine pregovaranja s modernim svijetom, što im je omogućilo napredovanje u Americi.²⁴

²⁴ Kraybill, D.B.: *The Amish*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2013.

6. INTERVJU

U procesu istraživanja za završni rad ispitano je par ispitanika raznih životnih dobi u državi Hrvatskoj. Cilj intervjua bio je otkriti koliko Hrvati posjeduju znanja o Amišima. Postavljeno pitanje glasi: Što znate o Amišima, njihovom načinu života, a posebno o kulturi odijevanja?

Dobiveni su sljedeći odgovori:

1. Norbert, elektromehaničar, Rijeka, 45 godina:

“Znam da se oblače kao iz 18. stoljeća. Ne koriste tehnologiju, struju, vodovod, aute, itd. Isto tako znam da su jako zatvorena zajednica te navodno jako teško praštaju onome koji je izašao iz zajednice. To sam naučio, ali smatram da ne znam mnogo o njima.“

2. Vedrana, frizerka, Zaprešić, 28 godina:

“Ne znam mnogo. Skoro ništa. Ne znam kako žive. Znam samo da postoje.“

3. Adriana, pomoćna kuharica, Varaždin, 24 godine:

“Ne znam ništa o njima.“

4. Dominik, student teologije, Maruševac, 37 godina:

“Amiši su kršćanska zajednica djelomično izolirana od `modernog` svijeta načinom života gdje se u svojim zajednicama bave uzgojem svoje vlastite hrane, te su zbog toga u velikoj mjeri lišeni suvremenih bolesti. Oblače se neupadljivo i tradicionalno (svojstveno američkom tradicionalnom načinu odijevanja). Žene nose kapice/marame i duge haljine ili suknje, dok muškarci nose košulje i duge hlače.“

5. Ratko, poštar, Karlovac, 45 godina:

“Ne znam skoro ništa.“

6. Suzana, tekstilni tehničar, Vinkovci, 29 godina:

“Ne znam ništa.“

7. Tomislav, ekonomist, Dubrovnik, 35 godina:

“Kršćani su, katolici. Žive staromodnim načinom života bez tehnologije. Žene ne nose nakit, niti kratku kosu. Nose kapice, pregače, haljine ispod koljena jednostavnih boja. Muškarci puštaju brade. Nose šešire, tamna odjela, tregere, crne čarape.“

8. Silvio, učenik prvog razreda srednje škole – smjer: kuharstvo, Bistra, 15 godina:

“Ne znam ništa.“

9. Mateja, zubarski tehničar, Sesvete, 22 godine:

“Amiši žive staromodnim načinom života. Puno zaostali od ostatka svijeta što se tiče korištenja tehnologije, odijevanja, navika itd. Mnogo stvari im je zabranjeno, kao na primjer: izlasci, viđanje s dečkima/curama, nemaju mobitele, računala, niti išta slično. Posvećeni su poljoprivredi, vlastitom uzgoju bez strojeva, imaju životinje. Žive odvojeno od civilizacije po selima. A što se tiče odijevanja: nema kratkih haljina niti tome slično, izazovne odjeće. Žene, djevojke se pokrivaju: nose haljine šireg oblika do gležnja, dugih rukava i nose svoje bijele kapice. Odjeća im djeluje kao nošnja, a kosa im je svezana ili isprepletena u pletenice. Dok muškarci nose šešire i dosta široka odijela, a za poslove isto širu i veliku odjeću.“

10. Ljiljana, sobarica, Stubičke Toplice, 49godina:

“Koliko oni znaju o nama, toliko i ja o njima.“

Zaključak: Na temelju rezultata dobivenih, samo otprilike tridesetak posto njih upoznati su s osnovnim karakteristikama Amiša. Ostali znaju samo da postoje ili nikada nisu čuli o njima.

7. DODATAK

Duhovna kršćanska spisateljica pod imenom Ellen White je u jednoj od svojih knjiga kratko opisala način odijevanja koji se također temelji na Bibliji, iako ona sama nije bila članica amiške zajednice: “Biblija uči da se trebamo odijevati skromno. 'Želim da se žene odijevaju pristojno.' (1. Timoteju 2,9) Ovaj stil zabranjuje raskošno odijevanje, odijela drečećih boja, bogato ukrašavanje. Svako umjetno ukrašavanje koje ima za cilj privući pažnju na sebe ili izazvati divljenje, isključeno je iz čednog nakita koji preporučuje Božja riječ. Naše odijelo ne treba biti preskupo. Ne trebamo se ukrašavati ni zlatom, ni srebrom, ni raskošnim haljinama. Novac je sveti zalog od Boga. On nam nije dan da zadovoljavamo svoju oholost i svoje častoljublje. U rukama Božje djece novac je hrana za gladne, odijelo za gole, zdravlje za bolesne, zaštita za potlačene. On služi da se Evandjelje objavi siromašnima. Kolika srca bi se mogla obradovati razboritom upotrebom novaca koji se danas troši na tašt izgled. Proučavajte Kristov život. Proučavajte Njegov karakter i sudjelujte u Njegovom odricanju. Novcem, koji kršćanski svijet troši na drago kamenje i pretjerano skupa odijela, mogli bi se nahraniti svi gladni i odjenuti svi bijedni. Moda i tašto razmetanje troše sredstva koja bi mogla služiti za utjehu siromašnima i onima koji stradaju. Oni lišavaju svijet Radosne vijesti o Spasiteljevoj ljubavi.”²⁵

²⁵White, E.: *Poruka mladima*, Znaci vremena, Zagreb, 1988, str. 217.

8. ZAKLJUČAK

Krštenje odrasle osobe koja prihvaća Isusa Krista kao svog Spasitelja i koja poznaje Riječ Božju, na čijem je temelju i obraćena, jest način krštavanja po Svetome pismu. Protestanti su zbog takvog načina vjerovanja proganjani, a zajedno s njima i Amiši, iako su se kasnije oni odvojili od ostalih.

Amiši su doslovno shvatili citate iz Biblije da se ni na koji način ne trebaju miješati sa svijetom, odnosno s onima koji ne dijele njihovo mišljenje. Vjeruju da bi ih to odvojilo od Boga i naštetilo njihovim međusobnim odnosima. Zahvaljujući njihovom čvrstom uvjerenju da je takav način života ispravan njihova djeca, koja su odgajana u tom duhu, ne napuštaju zajednice niti kada odrastu i dobiju priliku izaći iz zajednice prigodom *Rumspringea*. Podatci kažu da ih samo mali broj, oko deset pošto, napušta i odlazi živjeti u svijet.

Amiši u svojim zajednicama imaju sve ono što im je potrebno za zdrav i sretan život. Imaju kuću, obitelj uvijek na okupu, adolescenti znaju da će relativno brzo dobiti bračnog partnera (nakon obreda krštenja) i dom nakon obreda vjenčanja te da će zasnovati obitelj i pokrenuti posao koji će moći raditi do kraja života. Financijska stabilnost im je osigurana i ne moraju se brinuti za hranu. Zašto bi uopće i odlazili iz svojih zajednica?! To što ne koriste suvremenu tehnologiju ne predstavlja im nikakav problem jer su se naviknuli na to, a osim toga imaju i svoje vlastite izvore energije. Nisu opterećeni time da moraju ići u korak sa svijetom, i kod takvog načina života nema pritiska od strane društva, niti postoje užurbanost i stres.

Ne brinu niti oko odjeće. Stil odijevanja proteže se još iz 17. stoljeća kada su i nastali. Smatraju da moda nije važna, već čovjekov karakter. Žene ne troše novac i vrijeme na kupovanju odjeće ili nekih modnih dodataka jer sve same izrađuju. A svoje dragocjeno vrijeme troše na svoju obitelj i obveze oko kućanstva. Djeca po završetku škole odmah počinju raditi, ne muče se s dvojbama kojim će smjerom u životu krenuti. Kada roditelji ostare, znaju da će dospjeti u ruke svoje djece ili kakvog člana obitelji te da neće biti prepušteni sebi ili nepoznatim ljudima.

Njihova populacija raste, iako nemaju veze sa svijetom, a niti evengeliziraju. Većina ljudi u Hrvatskoj ne zna skoro ništa o njima, osim da ne koriste tehnologiju i da su odvojeni od suvremenog društva. Nitko od ispitanika nije spomenuo vjeru ili Bibliju kao temelj njihove života u njihovim zajednicama. Smatraju da su im mnoge stvari zabranjene, no izgleda da Amiši nedijele njihovo mišljenje. Oni to ne smatraju zabranom, već dragovoljnom žrtvom.

U dodatku je naveden citat spisateljice Ellen G. White koja govori o tome kako naša odjeća ne treba biti prioritet u našem životu, nego samo sporedna stvar, sredstvo kojim pokrivamo naša tijela.

Svrha ovog rad jest proširiti znanje o Amišima svima onima koji nisu upoznati s njima. I to na takav način jer pruža osnovne informacije koje ih razlikuju od ostalih vjerskih zajednica, ali za dublje znanje, kao na primjer teme odgoja, vjere ili načina izrade popluna, trebalo bi ipak pročitati knjige ili određene članke koji se isključivo bave tim temama.

LITERATURA

Knjige:

1. Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.
2. Ferrera, M.: *Narodi svijeta*, Stanek, Varaždin, 2003, str. 250.
3. Kraybill, D.B.: *The Amish*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2013.
4. Snyder, C. A.: *Povijest i teologija anabaptizma*, Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik", Zagreb, 2009.
5. White, E.: *Poruka mladima*, Znaci vremena, Zagreb, 1988, str. 217.

Članci s interneta:

1. Algebra: Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Algebra>; od 06.09.2018.
2. Almanac: <https://en.wikipedia.org/wiki/Almanac>; od 06.09.2018.
3. Alsace – Lorraine: <https://sh.wikipedia.org/wiki/Alsace-Lorraine>, od 05.09.2018.
4. *Amish America*: <http://amishamerica.com/what-is-the-amish-ordnung/>, od 05.09.2017.
5. *Amish Country Quilts*: <https://www.amishcountrylanes.com/> od 09.09.2018.
6. Amiši: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Amiši>, od 04.09.2018.
7. Hereza: <https://bs.wikipedia.org/wiki/Hereza>, od 05.09.2018.
8. Milić, J.: *Krste li protestanti djecu?*; <https://ipaprkc.org/2016/12/20/krste-li-protestanti-djecu/>, od 05.09.2018.
9. Ordnung: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ordnung>, od 05.09.2018.

10. Roginek, I.: *Upoznajte Amiše*; <http://planb.hr/upoznajte-amise/>, od 04.09.2017.

11. Rumspringa: Izvor: <https://en.wikipedia.org/wiki/Rumspringa>, od 06.09.2018.

12. Woodsmall, C.: *What Does an Amish Bride Wear on Her Wedding Day?*;
<http://www.cindywoodsmall.com/2012/09/18/amish-wedding-day/>; od 07.09.2018.

Prilog – dokumentarni film s interneta:

1. BBC Documentary 2017: <https://www.youtube.com/watch?v=uoadadxSTyQ>, 03.09. 2017.

2. Meet the Amish: <https://www.youtube.com/watch?v=m64X1hMCJoE>, od 02.09.2017.

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. Izvor: <https://i2.wp.com/stocknewsusa.com/wp-content/uploads/2016/08/Amish-children-in-Lancaster-County-Pennsylvania-1937-.jpg?fit=900%2C600&ssl=1>, od 04.09.2017.

Slika 2. Izvor: <https://ipaprk.org/2016/12/20/krste-li-protestanti-djecu/>, od 05.09.2018.

Slika 3. Izvor: <https://www.dutchcrafters.com/blog/everything-you-want-to-know-about-amish-history/>, od 04.09.2018.

Slika 4. Izvor: <https://sites.google.com/site/mennonitedenominationhrt3m/founder>, od 12.09.2018.

Slika 5. Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/File:The_Holy_Bible.jpg, od 05.09.2018.

Slika 6. Izvor: <http://www.autochtonisme.com/2017/12/1-exemple-amish.html>, od 06.09.2018.

Slika 7. Izvor: https://www.swissinfo.ch/ger/gesellschaft/schweizerdeutsch-in-den-usa_-i-tue-schwyz-schwaetze-/43649292, 06.09.2018.

Slika 8. Izvor: <https://www.flickr.com/photos/jayhawk7/2682402209>, od 06.09.2018.

Slika 9. Izvor: <https://www.quora.com/Why-do-the-Amish-and-Hasidic-Jews-dress-and-live-in-a-similar-manner-to-one-another>, od 06.09.2018.

Slika 10. a) Izvor: <https://magdalenaperks.files.wordpress.com/2010/05/033.jpg>, od 06.09.2018.

Slika 10. b) Izvor: https://thecountrylifeinpictures.files.wordpress.com/2012/02/4017311865_22da50c369.jpg, od 06.09.2018.

Slika 10. c) Izvor:

https://thecountrylifeinpictures.files.wordpress.com/2012/02/6078849434_a74a89c9da_z.jpg,
od 06.09.2018.

Slika 11. Izvor: <http://hyperactivz.com/facts-about-the-amish-community/amish-hat/>, od
06.09.2018.

Slika 12. Izvor: <https://www.csmonitor.com/USA/Latest-News-Wires/2012/0905/Sheriff-describes-Ohio-Amish-beard-cutting-hate-crime>, od 06.09.2018.

Slika 13. a) Izvor: <https://paul-levine.com/wp-content/uploads/2014/02/three-amish-girls.jpg>,
od 06.09.2018.

Slika 13. b) Izvor: <https://sehd.ucdenver.edu/renegalindo/files/2018/05/Amish-kids.jpg>, od
06.09.2018.

Slika 13. c) Izvor: <http://www.abc.net.au/radionational/programs/allinthemind/amish-children-happiness/7048198>, od 06.09.2018.

Slika 14. Izvor: <http://knowledgedish.com/facts-about-the-amish-people/40/>, od 06.09.2018.

Slika 15. a) Izvor: <https://www.chestnutridgesewing.com/classes-events-cache/2018/9/6/ohio-amish-quilt-festival>, od 06.09.2018.

Slika 15. b) Izvor: <http://visitlancaster.com/wp-content/uploads/2015/05/VL-Buy-Quilt-Nancys-Corner.jpg>, od 06.09.2018.

Slika 15. c) Izvor: <http://co-nnect.me/amish-quilts-history/bear-paw-quilt-template-bear-paw-quilt-pattern-template-find-this-pin-and-more-on-bear-amish-quilts-history-amish-quilt-patterns-history/>, od 06.09.2018.